

Alexandra Senfft

Bolestivé mlčanie

Narodený v Nemecku,
popravený na Slovensku.
Príbeh nemeckého vyslanca
Hannsa Ludina a jeho rodiny

premedia

premedia

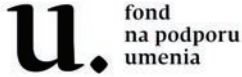
Alexandra Senfft

Bolestivé mlčanie

Z nemčiny preložila Zuzana Demjánová

premedia

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia

Preklad tohto diela bol podporený aj grantom Goetheho inštitútu,
financovaným nemeckým ministerstvom zahraničných vecí.

Alexandra Senfft
BOLESTIVÉ MLČANIE

Prvé vydanie, www.premedia.sk

Copyright © 2007 by Alexandra Senfft
Copyright © by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin. Published in 2007
by Claassen Verlag
All rights reserved

Translation © Zuzana Demjánová, 2019
Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia

ISBN 978-80-8159-709-1

Mojim dečom

OBSAH

<i>Prológ</i>	9
Hanns a hlad	19
Kamarátstvo a mužské spolky	37
Odsúdený na život	46
Kde je veľa svetla, je aj väčší tieň	59
Génus alebo zločinec?	69
Prijať zodpovednosť za minulosť	76
Listy plné nárekov	88
Nezabudni, že krídla máš	105
Zlá burina nevyhynie	112
„Buď statočný a myslí na otca!“	122
Ako veľká krásna mydlová bublina	140
Splnený sen	148
Skutočný život	171
Priveľa rozlúčok	187
„Dcéra môjho otca ti posielala bozk“	201
Na cintoríne	213
„Si taká hlúpa, až to dverami trieska“	224
Náhod niet	236
Vystačiť si s málom	244
„Len ty ma držíš nad vodou“	254
Nad priepasťou	259
<i>Podakovanie</i>	268
<i>Použitá literatúra</i>	270

PROLÓG

Noc, keď zomrela moja mama, sa mi dodnes vidí ako zlý sen. Lpíe mi na duši a nedokážem ju pochopiť. Lekári vypli respirátor. Ešte dlho pri nej s bratom sedíme, pozeráme sa na ňu, dotýkame sa jej a hladíme ju, plačeme. Vari sa dočkala konečne pokoja? Uplynuli hodiny a vyčerpaní sa rozhodneme, že sa s ňou rozlúčime. Odchádzame z jednotky intenzívnej starostlivosti von do tmy. Nechávame mamu samu v cudzej izbe a ja to pociťujem ako zradu. Chcela by som ju ochrániť, na to je však neskoro. Už nikdy viac ju neuvidím, veľmi ťažko sa mi od nej odchádza. V hlave mám chaos. Zvolávam na pomoc melódie, ale hudba, ktorú inak milujem, mi znie v spomienkach prenikavo a falošne, niet útechy, nedokážem sa zorientovať, vypoťacam sa z nemocnice.

Na parkovisku nastúpime mlčky do auta a zanechávame za sebou jej nemocničnú izbu. Posledný pohľad na budovu, v ktorej leží za zatiahnutými žalúziami moja mama – ona alebo to, čo z nej ostalo. Johann Heinrich dupne na plyn, nemocnica mizne v diaľke. Nenávidím túto noc, nenávidím jar plnú prísľubov, ktorej je smrť ukradnutá. Aspoňže počasie je ohľaduplné, prispôsobilo sa nášmu smútku, je chladno a leje. Načisto ochromení mierime cez spiace mesto a špliechajúce kaluže k hotelu. S bratom si ľahneme do postele a ešte dlho sa rozprávame o mame, jej živote, jej priskorom konci. Nemôžeme spať.

Doma sa pošmykla a spadla do vane. Napustila do nej takmer vriacu vodu z bojlera. Pravdepodobne nebola triezva a zabudla otočiť aj kohútik so studenou vodou, azda stratila rovnováhu, potkla sa, možbyť jej v tej chvíli bolo všetko jedno, koketovala s nebezpečenstvom, čo ja viem. Ležíme s Johannom Heinrichom v malej hotelovej izbe, do okien udiera dážď a ja nedokážem vypudíť z hlavy tie obrazy – nikdy ich ne-

budem schopná zahnať. Keď som prišla do nemocnice, ešte žila. Bola pripojená na respirátor, zahadičkovaná a obviazaná. Aby lekári zmiernili neznesiteľnú bolesť z popálenín, dali jej morfium. Voľakedy výrečnej žene ostal len jediný spôsob, ako so mnou komunikovať: pohybovala očnými viečkami a prstami. Vždy, keď sa zobudila z hĺbok opojenia a spoznala ma, rozplakala sa. Mami, vydrž! úpenlivo ju prosím v duchu a ani len nemôžem stisnúť jej zahadičkovanú ruku.

Ale nevydržala to. Vždy som sa bála najhoršieho, lebo smrť bola u nás neustále prítomná. Prebývala v maminej spálni, kam zaliezala, keď sa cítila zle. Fantóm, ktorý na mňa desaťročia hrozivo číhal, moja nočná mora sa stala skutočnosťou: umrela. Šesťdesiatštyri rokov. Najviac ma bolela tá konečnosť, veď toho predsa ostávalo toľko vysvetliť a pochopiť. A toľko som sa jej chcela ešte spýtať. Utešovala som sa myšlienkou, že s umieraním čakala, vyčkala, kým ju budeme s bratom držať v náručí a až potom napokon odišla. Napriek všetkým racionálnym zdôvodneniam ma hrýzlo svedomie, že som nedorazila do nemocnice skôr, aby nemusela zvierat v dlani iba fotografie svojich dvoch detí – povedala nám to ošetrovatelka; odmietala tie fotky odložiť, stále sa na ne pozerala, zaspávala s nimi. Aká len musela byť osamelá.

Po jej smrti sme zašli s bratom do jej bytu a zavalila nás minulosť. Bolo nám trápne prehrabávať sa v jej elegantnej bielizni a drahých šatách od módnych návrhárov, ešte nepríjemnejšie však bolo triedenie hory listov a fotiek. Akoby sme porušili akési tabu. Medzi listami boli ľúbostné vyznania, listy od jej mamy a piatich súrodencov, od brata i odo mňa, listy od právnikov. Mnohé som vtedy nedokázala a nechcela prečítať. Fotky dokumentovali jej život, na väčšine bola ako mladé dievča, neskôr ako vydatá žena, pochádzali predovšetkým z čias, keď bola krásna a vzrušujúco prítažlivá. Dlhو predtým, ako ju zmenili depresia a závislosť.

Na niektorých fotkách bol aj jej otec Hanns Ludin. Môj dedo bol Hitlerovým vyslancom na Slovensku a tam ho v roku 1947 odsúdili ako vojnového zločinca a obesili. Vraj visel na šibenici deväť minút, až potom sa v mukách udusil. Mama mala vtedy štrnásť rokov, mala päť súrodencov, ona bola najstaršia. Ako prvorodená bola jeho obľúbenkyňou, ockovo dievčatko. Vtedy – a ani neskôr – za ním nemohla smútiť. Tam sa začala celá tá mizéria, najprv sa k nej zakrádala potajme, nebadane, neskôr si ju ohlušujúco a čoraz zúrivejšie podrobovala.

Otec vraví, že mama už krátko po tom, ako sme prišli s bratom na svet, čoraz častejšie zaliezala do postele. Blízki jej v dobrom, avšak márne, dohovárali. Vôbec si na to nespomínam. Z raného detstva si toho aj tak veľa nepamätám, spájajú sa mi s ním len neurčité pocity a niekoľko dôverne známych vôní, dnes si teda môžem len predstavovať, ako sme sa v tej dobe cítili – mama v posteli uzavretá do seba, ja ju ťahám za nočnú košeľu a ona mi odpovedá slzami. Svoj život si dokážem celistvo vybaviť až od okamihu, keď som ako pätnásťročná odišla do anglickej školy – ďaleko od mamy. To ma zachránilo pred chaosom doma. Pre ňu bol môj odchod ďalšou ranou na jej boľavej duši.

Samozrejme, že si spomínam, ako ma jedného dňa, „takmer triezva“ vecne informovala: „Včera v noci som sa opila.“ Znelo to ako oznam, ba dokonca hrozba. Mala som štrnásť rokov – presne tolko ako ona, keď prišla o otca. Rovnako ako ona prevzala po smrti svojho otca, nacistu, zodpovednosť za svoju zúfalú matku a mladších súrodencov, aj ja som prevzala rolu zdanlivo silnej, rozumnej a chápavej, príliš skoro „dospelej“. Často sa mi zdalo, že náš vzťah funguje obrátene: starala som sa o mamu, akoby bola mojím dieťaťom. Dnes si myslím, že mama mala podobný vzťah so svojou mamou, často s ňou totiž zaobchádzala ako s nesvojprávnou bytosťou. Na jednej strane sa k nej správala panovačne, na druhej strane bola ako zanovité dieťa, ktorému treba už raz konečne ukázať, kde sú hranice.

Mama opatrovala v byte takmer celú svoju minulosť a po jej smrti bolo úlohou jej detí, aby ju dali do poriadku. Nevedomky nám prenechala jej spracovanie. V spálni ešte stál kufor, ktorý mala so sebou, keď k nám pred štyrmi mesiacmi pricestovala na návštevu. Po návrate ho nevybalila. Nechala som ho tam stáť celé roky, lebo symbolizoval čosi ako maminu poslednú cestu. Z času na čas som z neho vybrala nejaké oblečenie a zaborila som do neho nos, aby som si spomenula na jej vôňu, ktorou látka nasiakla. Ako veľmi sa usilovala, aby spravila všetko správne, keď vtedy prišla za mnou a mojimi deťmi! Ja som sa však pred ňou uzavrela, nemohla som sa jej pozrieť do tváre, bála som sa, že jej opäť podľahnem a zažijem ďalšie sklamanie. Zrejme vnímala moje správanie ako odmietnutie; niekedy som zazrela v jej tvári bolesť. Pritom som po nej tak veľmi túžila, túžila som po tom, aby sa všetko na dobré obrátilo.

Upratala som síce byt svojej mŕtvej mamy, pobalila som jej listy a fotky do škatúľ, ale až teraz, sedem rokov po jej smrti som sa začala vyrovnávať s ich obsahom. Niečo mi v tom bránilo, musela som sa k tomu odhodlať. Samozrejme, že som si pred jej pohrebom prečítala mnohé jej listy a niektoré som použila pri písaní pohrebnej reči. Len postupne sa však dostávam k rozmotávaniu jednotlivých vlákiem v spleti našich rodinných vzťahov a začínam chápať súvislosti. Listy začali žiť svojim vlastným životom a odhaľujú mi vzrušujúci príbeh. Je to príbeh mojej mamy, ženy povojnového obdobia. Jej život je úzko spätý so životom jej rodičov – a s mojím životom. Niektorí príbuzní sa ma pýtali, prečo o mame nedokážem písať nezávisle od starých rodičov, tí predsa nemajú nič spoločné s tým, ako smutne sa to s ňou skončilo, či áno? V tomto im nemôžem vyhovieť, napriek tomu, že ich ľúbim a rešpektujem ich pocity, ignorovala by som totiž to, odkiaľ prichádzame, kde dnes sme a kam ideme.

Naša rodina vždy nesmierne odmietala všetko „zlo“: maminho otca, môjho deda, považovali za „dobrého nacistu“, muža, ktorý údajne nevedel, aké dôsledky budú mať jeho politické postoje a činy. Muža, ktorý sa síce podpísal pod deportácie slovenských Židov, ale ktorý vraj nemohol tušiť, že nemieria do pracovných táborov, ale na smrť. Podľa nich bol jedným z tých mnohých „nevinných“ národných socialistov. Alebo bol obeťou svojej doby – nuž, čo teda? Jeho manželku, moju milovanú babku, sme všetci zbožňovali: stelesňovala dobro, áno, bola takmer našou kráľovnou spravodlivých. Aj toto neustále dobro, zhovievavosť, láskavosť a rozvážnosť boli však formou odmietania. Babka vychovala svojich šesť detí vo viere v dobrého národného socialistu, naučila ich vnímať len jeho dobré stránky – a dobrý človek nemôže páchať zločiny. Všetko, čo sa nehodilo k bezchybnému obrazu, nesmelo existovať, mlčalo sa o tom, zahováralo sa to, prikrášľovalo. Páchateľmi boli tí vulgárni nacisti, nie my, my sme nimi predsa vôbec nemohli byť, sme vzdelaní a kultivovaní. Len mama bola občas „zlá“ – keď bola pod vplyvom alkoholu, vyvádza, nadávala, odsudzovala ich. Jej otec pre ňu vtedy prestával byť záchranca Židov bez poškrvny, bol ordinárny: sviňa. Ako jediná z celej širšej rodiny sa niekedy správala dosť neúctivo k svojej mame, k tej peknej starej dáme, ktorú sme zbožňovali. Nikdy som nepochopila, prečo s babkou tak hnusne zaobchádza.

V rodine sa vravelo, že mama psychicky ochorela, lebo ako dieťa trpela hormonálnou poruchou, pod vplyvom ktorej aj náhle pribrala. Navyše sa vraj nikdy nezmierila s tým, že musela pre nedostatočné študijné výsledky odísť z internátu skôr než jej súrodenci a nemohla zložiť maturitnú skúšku. K rodinnej legende patrilo aj to, že ju k pitiu priviedol môj otec, ba dokonca ju k tomu priam nútil a ona sa nedokázala potom zmieriť s ich rozchodom, a preto upadla do depresie a stala sa z nej periodická pijanka. V rodine sme mali viacero trudnomyselných, mama to údajne mala v génoch. Dlhé roky som tomuto všetkému aj akosi verila. Potrebovala som si zdôvodniť jej utrpenie, pomenovať ho. Nechápala som, akou dilemou trpela, vyvíjala som na ňu morálny nátlak, dožadovala som sa toho, aby mi bola matkou, snažila som sa ju presvedčiť o svojom pohľade na veci. Ona ma však k sebe nepustila, pomaly smerovala k samovražde a ja som jej svojimi bezmocnými kázňami ešte viac ubližovala. Často mi vravievala: „Len počkaj, keď sa raz dostaneš do mojej situácie!“ Vnímala som to ako zlomyseľné hrozby, lebo ja som predsa nebola ona – a čo som ja už mala spoločné s jej bolesťou? Rovnako príšerné bolo pre mňa, keď si jedného dňa pri raňajkách priložila na krk nôž a temne vyhlásila, že by bolo asi rozumnejšie, keby sa zabila. Brat nemal ani jedenásť rokov. Jej výkriky ozývajúce sa zo spálne ma ešte doteraz mrazia v kostiach a keď uprostred noci náhle zazvoní telefón, strhnem sa a v panike mi napadá, že mi volá, aby sa bez ohľadu na čas dožadovala mojej pozornosti. Mama podrobovala moju lásku k nej skúškam.

Tak rada by som jej dnes povedala, že som ju konečne pochopila a že jej dokážem odpustiť to, čo bratovi i mne spravila. Lebo prinajmenšom od jej smrti neverím všetkým tým vysvetleniam. Samozrejme, že jej vývoj ovplyvnili rôzne faktory, nie sú však príčinou jej samodeštruktívnych sklonov. Sama mi neraz rozprávala, aké ťažké boli pre ňu povojnové roky, stala sa „chlapom v rodine“, musela tvrdo pracovať na statku, ktorý sa načas stal ich domovom, a navyše sa postarať o päť mladších súrodencov – tak to vnímala ona, nemusela to však byť pravda. Myslím si, že spúšťačom jej utrpenia bol jej otec. Azda to bol šarmantný, vzdelaný, vtipný muž s erotickým vyžarovaním, ale spoza písacieho stola páchal zločin a niesol politicko-diplomatickú zodpovednosť za smrť približne sedemdesiatich tisícok slovenských Židov. Považujem

to za rovnako zlé, ako keby sa o to pričínili vlastnými rukami, svojím spôsobom je to podľa mňa ešte podlejšie. Moja rodina nikdy neuznala jeho vinu bez „keby“ a „ale“. Popierali ju a sčasti ju popierajú dodnes. Dedo má nepriamo na svedomí aj mamu, lebo podvedome prevzala jeho vinu na seba, zvnútornila ju a nemohla s ňou žiť. Pochybila aj babka: nielenže manželka podporovala a utvrďovala ho vo všetkom, čo robil, ale tejto legende obetovala aj svoju najstaršiu dcéru, legende o čestnom mužovi bez viny, ktorý sa vždy správal slušne – Hitlerovom vyslancovi na Slovensku. Klamala seba a ostatných, prirodzene, tiež. Samozrejme, že sa týmto spôsobom chránila, ale mamu to psychicky narušilo. Dodnes hodnotíme vtedajší vývoj v našej rodine protichodne. Naše názory sú natoľko rôznorodé, že je nemožné detailne ich opísať. Faktom však je, že sme začali len váhavo spracúvať minulosť našej rodiny – ak vôbec. V roku 2017 uplynulo sedemdesiat rokov odvtedy, ako deda obesili – takmer jeden ľudský život. Keď uvážim, ako veľmi v nás žije dávna vina, v nás, jeho potomkoch – nebadáme ju, ukrýva sa, utajuje, mlčí sa o nej, potom sú vlastne tie roky z hľadiska času bezpredmetné. Nie je to využitý čas.

Po babke a mame, ktoré zomreli krátko po sebe, som teraz ja ďalšou v ženskej línii. Cítim zodpovednosť voči svojim deťom a chcem im sprostredkovať svoj uhol pohľadu, aj keď sa líši od rodinného diktátu. Chcem, aby moje deti vyrastali bez zdedenej viny, hanby a bremena tajomstiev minulosti. Nech ich netrápia pochybnosti, nech nerozdeľujú svet na dobro a zlo, ale naučia sa, že oboje treba chápať ako súčasť života. Ja som ešte vyrastala s týmto rozčlenením a tvrdo som pracovala na tom, aby som zdanlivo protikladné póly spojila a dokázala sa vyrovnáť s dvojznačnosťou. Chcem, aby si moje deti vypestovali zdravé vnímanie nespravodlivosti, aby nič neprojektovali, dokázali vnímať rozdiely a nedelili svet donekonečna na dva tábory, ktoré údajne nemajú jeden s druhým nič spoločné.

Minulosť nepopustí. Všetko sa vracia, ak sa nepostavíme čelom k nej i k tomu, čo nás s ňou spája. Nikdy som sa netajila tým, že dedo bol národný socialista a nikdy som neverila tomu, že mohol ako vysokopostavený zástupca Tretej ríše ostať nevinný. Ale vždy, keď som rozprávala priateľom o tomto svojom dedovi, som na záver zamrmlala: vraj aj zachránil nejakých Židov. V zopár prípadoch to je pravda, neospravedl-

Hitlerov vyslanec na Slovensku: Hanns Elard Ludin (vpravo).

Zdroj: MV SR, SNA, foto STK č. 6566

ňuje to však skutočnosť, že sa vážne zaplietol s národným socializmom a Židov v prvom rade nezachraňoval, ale predovšetkým posielal na istú smrť. V mojej rodine sa nikdy nehovorilo o tom, že mal na starosti deportácie – a nezáleží na tom, že sa riadil príkazom z vyšších miest. Nikdy som sa na to nepýtala, lebo som nechcela mamu trápiť. Nuž som si osvojila často spomínanú historku o „záchrane Židov“, lebo som vtedy inak nemohla, neodolala som a nechala som si odchýlené

Hanns Ludin, okolo roku 1941.

zadné dvierka pochybností. Kto už chce, aby bol jeho dedo zločincom? Bolo by bývalo pekné, keby som mohla povedať: *Môj dedo nebol nacista*. Ale môj dedo bol nacista a aktívne sa previnil. Jeho deti, ani moje a ani ja sme sa však neprevinili. Vina sa nededí – pocity viny a utrpenie áno. Strýko Malte to skľučujúco presne znázornil vo svojom filme *Dve či tri veci, ktoré o ňom viem* o tom, o čom sa v našej rodine mlčí. Jeho film bol pre mňa tým posledným impulzom na napísanie tejto knihy.

Traumy, ktoré zanechala v dedových potomkoch, či už priamo alebo nepriamo, jeho politická činnosť a jeho hrôzostrašná smrť, sú nepopierateľné. Ale to, čo sa nám stalo, sa nedá porovnávať s utrpením, bo-

lesťou a zážitkami obetí národných socialistov a ich potomkov a už vôbec sa im nevyrovná. Bolesť treba priznať a uznať, ale primerane ju možno vnímať a hodnotiť len v daných súvislostiach. Predovšetkým nie je výsadou, ktorú možno použiť na ospravedlnenie a prikrášľovanie neprávností a nie je dôvodom, pre ktorý by sa mali šetriť tí, čo ublížili iným. Aj obeť môžu byť páchatelmi a páchatelia obeťami, jedno nevyklučuje druhé. Kedy však človek prekračuje hranicu, za ktorou sa stáva vinným, lebo mlčí, vytesňuje a odvracia pohľad? Cítila babka vinu voči svojej najstaršej dcére? Vytušila príčiny jej depresie a nechcela ich pomenovať? Alebo sa previnila tým, že o dcérinej túžbe dozvedieť sa „pravdu“ vedela, bola však natoľko oddaná manželovi, že túto obeť nedokázala priniesť? Previnili sa moji príbuzní voči mame tým, že ju nedostatočne podporovali? Previnila som sa i ja, lebo som sa k nej veru nie vždy dobre správala – nie ako k chorej žene, ale ako k matke, ktorá vo vzťahu ku mne zlyhala?

Takáto vina pramení z ľudskej slabosti a mechanizmov potláčania, a hoci narobí škody, je šanca na zmierenie. Ale masové vraždy, aké spáchali Nemci za nacistického režimu, sa nedajú odpustiť – smrť miliónov

Židov, Sintov a Rómov, homosexuálov, komunistov a účastníkov odboja je neodpustiteľná historická vina. Bolo by dobré porozumieť tomu, ako takéto zločiny vznikajú, ba dokonca pochopiť, že z nás všetkých by sa mohli stať vrahovia. Neznamená to, že by mali deti a vnuci znášať vinu za činy svojich starých rodičov, znamená to: uznať historické fakty. Hannah Arendtová ich pomenovala „faktuálne pravdy“, lebo pokiaľ ide o názory, tak neexistuje jedna jediná „pravda“.

Pokúšam sa pochopiť dedovu životnú cestu a porozumieť tomu, čo spravil, počnúc rodinou, v ktorej vyrastal, cez jeho národnosocialistickú kariéru až po skutočnosť, že sa po vojne dobrovoľne vzdal a skončil na šibenici. Azda mi jeho minulosť vysvetlí mamin život a možno i môj vlastný? Pri tomto pátraní si budem všímať veci, ktoré vnímajú členovia našej rodiny odlišne. Delíme sa o spoločnú minulosť, máme však na ňu iný pohľad. Čo nachádzam a opisujem, je môj subjektívny pohľad na historicky objektívnu „pravdu“. To subjektívne je bezpochyby vo veľmi napätom vzťahu k objektívnej skutočnosti a určite nie sú vždy totožné – a to sa týka mňa ako aj ostatných členov našej rodiny.

Prestala som veriť v náhody. Zrejme nie je náhodou ani to, že som začala presne sedem rokov po maminej smrti písať o jej živote a o tom, čo pre mňa znamenala. Nie, nie som poverčivá, ale číslica sedem mi aj tak klaje oči. Potrebovala som ten čas na to, aby som dokázala pochopiť jej utrpenie, a aby som bola schopná vnímať utrpenie skutočných obetí ako čosi, čo so mnou súvisí nielen v historicko-politickej rovine, ale aj priamo – v osobnej rovine? V ostatnom čase splýva priveľa udalostí, ktoré som dlho pokladala za náhodu, do akejsi súradnicovej siete. Všetko akosi do seba zapadá. Roky ma trápi to desivé čierne mračno – je to hrôza z nepochopiteľného a nevysvetliteľného – sú to rodinné tabu alebo smútok? Vari sú to strašné mamine depresie, ktorých pravú príčinu som tak dlho nevidela? Násilná smrť jej otca, cez ktorú sa nepreniesla, otca, ktorý páchal nepriame násilie a tým nás všetkých poznačil?

Raz ma psychológ počas terapie vyzval, aby som myslela na starú drevenú truhlicu v podkroví – čo by v nej asi tak mohlo byť? Okamžite sa mi v mysli vynorili neurčité spomienky na detstvo, myslela som na truhlicu v babkinom dome. Nikdy som ju nevidela, ale existuje – ako som sa nedávno dozvedela – truhlica v pivnici, plná nacistických predmetov, čestných dýk, vyznamenaní, dokumentov. Predstavujem

si tú truhlicu a hneď si aj spomeniem, aké to bolo úžasné, keď som ako dievčatko ráno vkrázla k babke do postele a prikryla sa jej perinou. Moja milovaná babička, babička, ktorá bola – teraz to už môžem bez obalu vysloviť – vdovou zločinca. Spolupáchateľka, lebo svojho muža bezpodmienečne podporovala a odvracala pohľad. A ja, jej vnučka, som si s ňou blažene hovela „pod jednou perinou“.

Chcem sa pozerieť, teraz chcem všetko vidieť. Postupne prenikám cez temnotu. Konečne som sa odvážila sústrediť sa na obsah truhlice – tentoraz ide o moju vlastnú truhlicu. Nedovidím zatiaľ na dno, ale to, čo ležalo navrchu, som už vytriedila. Veľa výjavov z maminho života, zo života mojej rodiny a mojich predkov sa pomaly spája do celistvého obrazu. Všetko postupne dáva zmysel – začínam chápať. Každý deň som sa budila so strachom, či to zvládnem. Pochopenie nie je len intelektuálnym procesom, zahŕňa hlboké vrstvy mojej doterajšej existencie, mojej identity. Často ma trápia bolesti hlavy, vyčerpáva ma snaha zachovať si svoj postoj, vytrvať, vystríhať sa rodinných „prechmatov“, vymedziť sa.

Nechcem prísť o svoju rodinu a bojím sa priepastí, s ktorými som sa tak dôkladne zoznámila prostredníctvom svojej mamy. Nechcem sa však vracieť. Keď som sa už raz začala v tej truhlici hrabať, nedokážem viac odložiť tie dokumenty a povedať, že som nič nevedela. Prenasledovalo by ma to, nedalo by mi to pokoj. Pochybnosti by ma nahlodávali, zlomili by ma rovnako, ako zlomili protirečivé myšlienky, pocity, dohady a neznesiteľné skutočnosti moju mamu. Minulosť je živá, dokonca aj môj neblahý dedo sa stáva hmatateľnou osobou, s ktorou si môžem vymieňať názory a hádať sa. A babka, ktorú som kedysi zbožňovala a ktorú som si idealizovala, prestala byť v mojich očiach dokonalá. Vidím ju ako normálneho človeka s dobrými vlastnosťami i slabosťami. Napriek tomu ju stále ľúbim.

Nechcem však viac byť tým dieťaťom pod perinou. Chcem sa správať dospelou, pozrieť sa na svoju rodinu objektívne a dokázať zaujať aj odlišný postoj, vedieť sa chrániť. Truhlica v pivnici, v ktorej je uložená minulosť mojej rodiny, nie je už taká hrozivo ťažká. Čím hlbšie do nej načieram, tým je ľahšia – s každým zaprášeným listom, ktorý z nej vytiahnem, stráca na hmotnosti. Postupne padá z mojich pliec obrovská ťažoba.

Hanns a hlad

Zima je studená a temné dni sa vlečú jeden za druhým. Salemská internátna škola pri Bodamskom jazere zavrela svoje brány. Niet čím kúriť. Erika je už dva mesiace doma a čas trávi s matkou a súrodencami. Nálada na statku Schlösslehof je všelijaká, len nie dobrá, všetci sa snažia vyhýbať citlivej téme, neprítomnosti hlavy rodiny, aby sa im nejako podarilo zvládnuť a prežiť ťažké dni. Môj dedo Hanns Ludin sa po nemeckej kapitulácii vzdal Američanom a tí ho v októbri 1946 vydali do Československa, kde teraz čaká na súdny proces. Od jeho vydania nie sú s ním jeho žena a deti v kontakte – žiadne milé slovko na Vianoce, žiaden vinš na Nový rok. Vystrašene uvažujú, ako sa asi má tam, kde je, boja sa oňho.

Koncom februára 1947 majú konečne dôvod na radosť: prvý list od Hannsa. Pre cenzúru a vzdialenosť bola vytúžená písomná známka života z bratislavského väzenia päť týždňov na cestách: „Konečne, konečne ti môžeme napísať,“ odpovedá mu obratom ešte v ten deň Erika, jeho najstaršia dcéra, ktorú volajú Eri. Svedomito mu líči, ako na statku všetko hladko prebieha. Očividne ho nechce znepokojovať, nechce, aby si robil starosti. Všetci sú zdraví, píše, a je tu aj pekne, s chovom dobytky to ide priam „velkolepo“. „Velkolepo“ je slovo, ktoré používa rád aj Hanns. „Ako sa máš?“ pýta sa ho, ako sa už deti zvyknú pýtať. Odpovede vhodnej pre deti, či dokonca akejkoľvek odpovede na túto otázku sa nedočká – jej otec nemyslí už dávno na seba a situáciu, v akej je, láme si hlavu nad vyšším zmyslom života.

Po mesiacoch strávených v internáte si Eri vychutnáva dni strávené v dôverne známom prostredí a to, že sa môže dosýta najesť zemiakov vypestovaných na statku: zemiaky sú teraz luxusný tovar! V sobotu môže